

Tutkimus, päätöksenteko ja suomalainen kansantaloustiede

Jukka Pekkarinen

Ylijohtaja

Valtiovarainministeriö

Suomi on pieni, kulttuuriltaan homogeeninen maa. Yhteiskuntamme mielipidevaikuttajat ja muut eliitit ovat monella tapaa limittyneitä ja keskenään tekemisissä. Tällainen verkottuminen ja siihen liittyvä informaatiokanavien avoimuus on nostettu yhdeksi selitykseksi innovaatiojärjestelmämme tehokkuudelle sekä hyvälle pärjäämisellemme erilaisissa kansainvälisissä kilpailukykytutkimuksissa. Tällaiseen yleisesti ottaen sujuvaan informaation vaihtoon nähden on yllättävää, että kansantaloustieteessä vallitsee meillä tutkimuksen ja päätöksenteon välillä kuilu. Matti Pohjola (2006) sivusi tätä ongelmaa pääkirjoituksessaan *Kansantaloudellisen aikakauskirjan* edellisessä numerossa. Yritän valottaa sitä omalta osaltani. Näkökulmani on tutkimuksesta äskettäin päätöksenteon valmistelun piiriin siirtyneen ekonomistin.

Tutkimuksen ja päätöksenteon välinen kuilu on kansantaloustieteessä meillä pahempi kuin pelkkä informaatiokatko. Vuosikymmeniä jatkunut vuorovaikutuksen vähäisyys on ruokkinut kuilun molemmilla puolilla toisaalta katteettomia odotuksia, toisaalta perusteetonta kaunaa toista osapuolta kohtaan. Tutkimuksen piirissä toimivat ekonomistit eivät emmi vihaista välistä julkisestikin, että päätöksenteon valmisteluun siirtyneet kollegat eivät ymmärrä

tutkimustietoa eivätkä osaa käyttää sitä hyväkseen. Käytännön ekonomistit voivat taas pitää tutkimukseen vihkiytyneitä kollegojaan todellisuudesta piittaamattomina, teoreettisilla tiedoillaan briljeeraavina päsmäreinä. He voivat toisaalta edellyttää tutkimukselta valmiita vastauksia sellaisiin kysymyksiin, joihin niitä ei kerta kaikkiaan ole olemassa. Kun vastauspyyntöön ei vastata, käsitys tutkimuksen hyödyttömyydestä lisääntyy.

Tällainen kyräily ei palvele kenenkään etua. Siitä kärsii tutkimuksen ja siitä kärsii päätöksenteon laatu – ajan mittaan aina vain pahemmin. Asiantilan huonot seuraukset ovat tulleet jo näkyviin korkeatasoisen soveltavan tutkimuksen vähäisyytenä, mihin Pohjola kirjoituksessaan kiinnitti aivan oikein huomiota. Kansantaloustieteellinen tutkimus jakautuu pitkälti toisaalta puhtaasti akateemiseen tutkimukseen, toisaalta kapea-alaisiin ja nopeatempoiisiin, välittömään päätöksentekotilanteeseen liittyviin selvityksiin. Tämä merkitsee sitä, että päätöksenteon tarpeisiin ei pystytä tuottamaan ennakoivaa, strategiaan kysymyksiin porautuvaa tutkimustietoa. Toisaalta tutkimuksen kenttä kapenee, kun korkeatasoinen soveltava tutkimus jää sivuun. Tämä vierottaa osan opiskelijoista pois tutkimuksen piiristä. Samaan

suuntaan vaikuttaa se, että ekonomisti-tutkijoiden sijoittuminen työmarkkinoille korkeakoulujen ja muutaman tutkimuslaitoksen ulkopuolelle vaikeutuu.

Mitä soveltavan tutkimuksen vahvistamiseksi sekä tutkimuksen ja päätöksenteon vuorovaikutuksen parantamiseksi sitten voitaisiin tehdä?

Keskeinen ongelma tässäkin asiassa on – mikä muu kuin – rahoitus. Kuten Pohjola oikein toteaa, korkeatasoisen soveltavan tutkimuksen rahoitus putoaa kahden tuolin väliin. Korkeakouluihin suunnattu tutkimusrahoitus suosii puhtaasti tieteen sisäisin kriteerein tehtävää, päätöksentekoon vain välillisesti liittyvää ja siihen parhaimmillaankin vain hitaasti vaikuttavaa tutkimusta. Päätöksenteon tueksi tarkoitettun tutkimuksen rahoitus taas hajoaa enimmiltään erillisiksi, pieniksi ja kapea-alaisiksi selvityksiksi. Korkeatasoisten, pitkäjännitteisten soveltavan tutkimuksen ohjelmien rakentaminen tällaisen silppurahoituksen varaan on vaikeaa.

Meillä on olemassa useita soveltavan tutkimuksen rahoitukseen sopivia rahoitusohjelmia. Niihin kaikkiin liittyy kuitenkin ongelmia. Suomen Akatemian tutkimusohjelmat ovat eräs tutkimuksen priorisoinnin ja soveltavan tutkimuksen edistämisen väline. Ainakin yhteiskuntatieteessä käynnistyvät tutkimusohjelmat tahtovat sirpaloitua **erillishankkeiksi, joiden** yhteys tutkimusohjelman alkuperäisiin tavoitteisiin jää teennäiseksi. Tutkimusohjelmista tahtoo käytännössä tulla tapa alentaa rahoituspäätöksissä toteutettavan arvioinnin rimaa. Tutkimusohjelmat eivät myöskään turvaa korkeatasoisen tutkimuksen edellyttämää jatkuvuutta ja tähän liittyvää tiedon kumuloitumista. Niiden turvin voidaan kyllä käynnistää uusi soveltavan tutkimuksen alue. Tuloksena voi myös olla korkeatasoisia tutkimuksia. Mutta

kun ohjelma muutaman vuoden kuluttua loppuu, tutkijat jäävät usein tyhjän päälle.

Akatemian tutkimusohjelmiin tarvitaan nykyistä rohkeampaa rajausta ja strategisempaa otetta. Ohjelmien tulisi muodostaa selkeitä kokonaisuuksia, joiden puitteissa pystytään rahoittamaan sisällöllisesti eheitä soveltavan tutkimuksen ohjelmakokonaisuuksia. Tutkimusohjelmia käynnistettäessä tulisi lisäksi kiinnittää huomiota siihen, että muut tutkimuksen tukiyhteisöt – korkeakoulut, tutkimuslaitokset sekä muut rahoittajat – ovat sitoutuneet hankkeisiin ja pystyvät tukemaan niiden edustavien tutkimusalueiden jatkuvuutta.

Ei pidä sulkea silmiään myös siltä, että tutkimuksen resurssit ovat meillä kasvaneet kokonaisuutena ottaen nopeimmin teknisillä ja luonnontieteellisillä aloilla. Yhteiskuntatieteet samoin kuin humanistiset tieteet ovat jääneet vähemmälle uusien, paljolti soveltavan tutkimuksen käyttöön tarkoitettujen rahoitusmuotojen osalta. Esimerkiksi TEKESin yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen suuntaamassa rahoituksessa on toistaiseksi ollut kysymys vasta varovaisista avauksista.

Ministeriöillä on omat, aika vaatimattomat tutkimusmäärärahasensa. Nämä pilkkoutuvat usein kapea-alaisiksi, nopeatempoisiksi erillishankkeiksi. Kilpailuttaminen on jouduttanut tätä sirpaloitumista. Strategisempi ote olisi tarpeen myös näiden määrärahojen käytössä. Tämä edellyttää tietysti sitä, että ministeriöillä itsellään on riittävää tutkimusasantuntemusta. Tutkimustyön kanssa vähän tekemisissä olevalla tilaajalla on usein sellainen etukäsitys, että tutkimustietoa on tarpeen mukaan saatavilla yhtä kätevästi kuin apteekin hyllyltä. Kun näin ei osoittaudukaan olevan asian laita, on seurauksena helposti turhautuminen. Tuloksellinen vuorovaikutus tutkimuksen ja päätöksen-

teon kanssa edellyttää pitkäjänteistä yhteistyötä. Sen jälkeen kun tutkimuksen tarvitsema henkinen infrastruktuuri on luotu, marginaalikustannukset uuden, päätöksenteon käyttöön nopeasti siirrettävän tiedon rajakustannukset voivat olla yllättävän pienet. Mutta jos taas tällainen perusvalmius on jäänyt rahoituksen sirpaleisuuden takia rakentamatta, nousevat uuden tiedon hankinnan kustannukset joka kerta helposti suuriksi.

Pidemmän päälle tehokas keino tutkimuksen ja päätöksenteon välisen vuorovaikutuksen lisäämiseksi olisi nykyistä vilkkaampi liikkuvuus valmisteluelinten ja tutkimusyhteisöjen välillä. Suomessa asiantuntijat eriytyvät kohta korkeakouluista valmistuttuaan toisaalta tutkimus-, toisaalta valmistelu- ja päätöksentekoyhteisöiksi eivätkä nämä kaksi tiedon luomis- ja hyväksikäyttämisperiä ole sen koommin paljoo tekemisissä keskenään. Hyvin pitkälle näin on asian laita ollut meillä jo vuosikymmenet ainakin kansantaloustieteessä. Nykyistä vilkkaampi keskinäinen asiantuntijoiden vaihto olisi eduksi kummallekin osapuolelle. Valmisteluyhteisöt voisivat rekrytoida pätevämpiä asiantuntijoita ja soveltavan tutkimuksen perusta korkeakouluissa vankistuisi. Soveltavan tutkimuksen perinne vahvistuisi luontojaan, kun päätöksenteon näkökulma pääsisi kasvaneen kanssakäymisen ansiosta nykyistä paremmin esille korkeakoulujen opetuksessa ja jatkokoulutuksessa.

Vanhaan, hyvään komiteatyöskentelyyn kuului aikanaan alan tutkimustiedon systemaattinen läpikäynti, usein myös komitean työtä tukevien tutkimus- ja selvityshankkeiden käynnistäminen. Tällainen, muissa pohjoismaissa edelleen vahva perinne on meiltä lähes tulkoon kadonnut. Sen soisi virkoavan sekä tutkimusta että valmistelutyötä hyödyttävällä tavalla uudelleen.

Valmisteluyhteisöjen ja tutkimusyhteisöjen välistä dialogia tulisi vahvistaa myös julkisilla foorumeilla. Matti Pohjola teki kirjoituksessaan tähän liittyviä ehdotuksia, joihin on helppo yhtyä. Toivottavasti Kansantaloudellisen aikakauskirjan toimitus todella onnistuu osaltaan nyt itselleen asettamassaan tavoitteessa lisätä tutkimuksen ja päätöksenteon valmistelun piirissä toimivien ekonomistien välistä dialogia. Kansantaloustieteen päivien yhteydessä järjestettävät yhteiset teemaistunnot, samoin kuin muutkin yhteiset seminaarit, ovat niinkään hyödyllisiä keinoja tutkimustiedon ja päätöksenteon valmistelun välisen vuorovaikutuksen lisäämiseksi.

Mutta emmekö voisi edetä pidemmälle? Miksemme pohtisi Kansantaloustieteen päivien antaman hyvän esimerkin rohkaisemina sitä mahdollisuutta, että meille luotaisiin erityinen vuotuinen foorumi, jossa asiantuntijat ja tutkijat kokoontuisivat pohtimaan nimenomaan talouspolitiikan kysymyksiä ja niihin liittyviä tutkimushaasteita? Julkisen mielenkiinnon lisäämiseksi tällaisessa tilaisuudessa voitaisiin käsitellä myös ajankohtaista talouspolitiikkaa ja kansantalouden näkymiä. Hyvä tavoite voisi myös olla, että paikalle saadaan talouspolitiikan päätöksentekijöitä altavastajiksi ja keskustelijoiksi. Tällainen foorumi voisi lisätä talouspoliittista keskustelua, parantaa sen tasoa, kohottaa soveltavan, talouspolitiikkaan liittyvän tutkimuksen statusta, ehkä koitua aikaa myöten eduksi myös talouspoliittiselle päätöksenteolle itselleen. □

Kirjallisuus

Pohjola, M. (2006): ”Taloustieteilijät ja talouspolitiikka”, *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, vol. 102, nro 1, s. 3–4.